

**Гуманістичний підхід до виховання учнівської молоді
в закладах професійно-технічної освіти
(друга половина 80-х – початок 90-х рр. ХХ ст.)**

В другій половині 80-х – на початку 90-х років ХХ сторіччя на порядок денний вийшли проблеми демократизації й гуманізації народної освіти. У цьому контексті перед закладами освіти, зокрема професійно-технічної, постали завдання щодо впровадження гуманістичного підходу в процес виховання учнівської молоді.

Перспективи запровадження гуманістичного підходу у виховання учнівської молоді широко обговорювали на Всесоюзному з'їзді робітників народної освіти, який відбувся 20-22 грудня 1988 року. З цією метою під час з'їзду працювала секція: «Гуманізації народної освіти й гармонійного розвитку особистості» [2, с. 24].

У цей час (в умовах перебудови Радянської держави) суспільство більше не задовольняла підготовка стандартного, «середньо статистичного», вихованого в комуністичному дусі молодого робітника, адже було визнано, що стійкий розвиток виробництва і громадських стосунків безпосередньо залежить від сформованості особистості молодого робітника.

Саме тому виховну роботу, яка здійснювалась в закладах освіти радянського періоду почали піддавати критиці.

Так, на початку 90-х років ХХ століття Н. Деєва констатувала, що по суті протягом десятиліть антигуманною була вся побудова виховної роботи, в тому числі в закладах професійно-технічної освіти. Зусилля вихователів усіх ланок народної освіти, батьків, громадськості були направлені на виховання слухняних дітей, які чітко дотримувалися всіх норм. Це мало негативний вплив на виховання молодого покоління. Молодь поступово переставала самостійно мислити, приймати рішення, орієнтуватися в навколишньому середовищі, розбиратися в людях. Таке виховання перетворювало дітей безвольних, нездатних опиратися чужому згубному впливу [2, с. 24].

Унаслідок зазначеного, наприкінці 80-х років ХХ сторіччя в закладах професійно-технічної освіти зростало число учнів з девіантною поведінкою (важких учнів). А заклади професійно-технічної освіти мали вирішувати цю проблему.

Ще на початку 80-х років ХХ сторіччя, як зазначив Л. Зюбін в методичному посібнику «Навчально-виховна робота з важкими учнями» (1982) [4], в закладах професійно-технічної освіти були створені всі умови для перевиховання і виховання важких учнів. Участь останніх у виробничій праці допомагала розв'язати низку важливих задач щодо перевиховання педагогічно занедбаних учнів, а саме:

- подолати егоїзм, ізоляцію від колективу. Це неабияк підіймало самооцінку важких учнів, допомагало знайти своє місце в колективі. З цією метою під час роботи кожен учень був поставлений в умови взаємозалежності і відповідальності. Учні виконували чітко визначені ролі і обіймали своє місце в колективній праці. Своєчасно підводилися підсумки роботи і оцінювалися результати діяльності кожного;
- виховувати творче відношення до праці, але учень мав бути активним учасником виробничого процесу, мислячим суб'єктом цього процесу, добре усвідомлювати кожний його компонент, а не пасивно виконувати завдання;
- виховувати в учнів вольові якості. Це ставало можливим завдяки тому, що виробничі завдання носили інтелектуальний і фізичний характер. Завдання постійно ускладнювали, допомагали учням виконати їх;
- виховувати естетичні якості під час праці. Для цього треба було, щоб приміщення відповідали потребам технічної естетики, а робоче місце учня було взірцем порядку. Від учня вимагали не тільки точності виконання завдань, а й дотримання вимог технічної естетики [4, с. 60-61].

В другій половині 80-х – на початку 90-х років ХХ сторіччя до виховної роботи в закладах освіти здійснювався гуманістичний підхід, який базувався на співробітництві та допомагав налагоджувати діалог між педагогом і учнем. Педагогіка співробітництва вимагала від вихователя та майстра виробничого навчання оволодіння новими для того часу прийомами роботи. Насамперед потрібно було оволодіти майстерністю ведення діалогу з учнями як одного з основних інструментів гуманістичного підходу.

Безперечно діалог є основою спілкування. Саме в побудові діалогу бачили сутність виховання В. Сухомлинський, Я. Корчак та інші педагоги [1, с. 130]. Проте не лише на діалозі вибудовується співпраця педагога і учня в умовах гуманістичного підходу.

У досліджуваній період вихователю, майстру виробничого навчання для реалізації гуманістичного підходу необхідно було розвивати співпрацю, співтворчість з вихованцями. Саме з цієї співпраці учні набиралися досвіду, завдяки спільним зусиллям вирішували проблеми. Спільні з вихователем і майстром виробничого навчання форми активності ставали для вихованців найважливішою школою самостійності [1, с. 130].

Разом із тим, керівництво педагога викликало протиріччя, оскільки, по-перше, учнівська молодь прагнула до самостійності, а по-друге, виникала неминуча необхідність педагогічно регулювати процес її становлення, корегувати його згідно суспільних потреб та норм. Подекуди педагоги мали застосовувати до вихованців не лише методи переконання, а й примусу, покарання (в деяких випадках). Ці протиріччя потребували осмисленого цілеспрямованого виховання [3, с. 5].

Було загальноновизнано, що виховання – це процес, який відбувається не тільки в педагогічній організованому середовищі, а і в середовищі спеціально не організованому, що виховує людину все його оточення. Вплив останнього має хаотичний характер, не цілеспрямований. Тоді як цілеспрямоване виховання передбачає, по-перше, створення спеціальних умов і застосування певних методів

впливу на людину і, по-друге, використання в виховних цілях неорганізованого середовища та протидії можливостям його негативного впливу [там само].

На початку 90-х років ХХ століття принцип співпраці пронизував усю виховну роботу – і ту її частину, яка є невід’ємною від навчального процесу, і позааудиторне життя учнів. Учнівська молодь мала змогу зайнятися не тільки корисними, але й цікавими для себе справами, в яких можна було проявити себе. Це і теоретичні заняття, де можна було навчитися правильному проведенню діалогу, і диспути, і клуби, гуртки, секції тощо. Це могла бути й технічна творчість, виробнича праця в майстерні, кооперативі та інше [2, с. 20].

Однак широкому запровадженню принципу співробітництва заважала проблема психологічного характеру. Важко було подолати стереотип, що головною фігурою в закладах професійно-технічної освіти є педагог, майстер виробничого навчання, і прийти до того, що такою фігурою стала учнівська молодь. А звідси невміння, небажання педагогів, труднощі вибудовувати свої відносини з учнями не з позиції сили, а в дусі співпраці [2, с. 25].

Гуманістичний підхід до виховання учнівської молоді в кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ сторіччя допомагав вирішувати задачі, котрі постали перед закладами професійно-технічної освіти. Зрозуміло, що пріоритетним було завдання щодо створення такого навчально-виховного процесу, де учень одночасно набував би професійних навиків робочої спеціальності і виховувався як особистість. Він мав бути соціально активним, з почуттям відповідальності, творчо мислячим, ініціативним робітником зі сформованою політичною самосвідомістю. Однак ці завдання неможливо було би вирішувати в умовах старої антигуманістичної системи виховання.

Саме тому в програмі розвитку народної освіти Української РСР на перехідний період (1991-1995 рр.), яка була прийнята рішенням колегії Міністерства народної освіти 19 червня 1991 року (протокол №6/37), зазначалося, що «стан, в якому опинилася система освіти останніми роками, слід визнавати як критичний. Його характерними ознаками стали деформація цільового спрямування, принципів, змісту освіти, недостатня якість навчання і виховання,

зацентралізованість управління освітнім процесом, його одноманітність, відсутність справжньої мотивації творчої та ініціативної педагогічної діяльності. Як культуруотворюючому інституту освітній системі бракувало демократизму, гуманізму, національного духу» [5, с. 4-5].

Таким чином, на початку 90-х років ХХ сторіччя для закладів професійно-технічної освіти розпочинався новий етап розвитку на принципах демократизму і гуманізму. Гуманістичний підхід, який почали широко використовувати в процесі виховання учнівської молоді в закладах професійно-технічної освіти, допомагав сформувати активних, цілеспрямованих робітників, які поважали людей та загальнолюдські цінності, прагнули до самовиховання, саморозвитку, самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркелов Г.Г, Жариков Н. М, Зеер Э. Ф. и др. Учителям и родителям о психологии подростка. Москва: Высшая школа, 1990. 304 с.
2. Деева Н. К. Профтехучилище в современных условиях: Методическое пособие. Москва: Высшая школа, 1991. 175 с.
3. Зюбин Л. М. Психология воспитания. Москва: Высшая школа, 1991. 96 с.
4. Зюбин Л. М. Учебно-воспитательная работа с трудными учащимися. Москва: Высшая школа, 1991. 191 с.
5. Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР 1991. № 15-16 С. 4-5.